

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

§. 4. De singulis Tonis, eorumque proprietatibus, & effectibus. Quaedam de cantu Gregoriano.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

non potuit revocare, quamquam alia duo cantus genera rescinderet, & reprimeret, alterum Chromaticum appellatum, alterum diatonicum: harmoniam tamen non invenit, quamvis magades mutarit, & transposuerit non minus quam viginti duas: Sunt autem magades instrumenta musica tabula quadrata repanda, quæ in se recipit chordas, & efficit sonum. Dicitur etiam magadium ea pars lyræ, in qua plectrum illiditur, ubi scilicet percussio chordarum fit manu dextera, ut Budæus notavit. Vide Suidam verbo *μαγὰς*. Aristoteles item solum genus diatonicum commendat: & tamen musicam illorum temporum mirabilem fuisse exempla crebra testantur. Servanda igitur est cujusque modi proprietas: nam ut verbis utar [b] Plutarchi, si musicæ peritiæ accedat facultas judicandi, his præditum constat perfectum musicum fore. Qui enim novit Doricum tonum, neque tamen judicare potest ubi is propriè, & convenienter usurpetur, non sciet quid faciendum sit, neque genium ejus servabit. Idem auctor eos redarguit, qui initio carminis hypodorium, in fine mixolydium, aut Dorium: hypophrygium & Phrygium in medio adhibent: quam culpam multi recentiores committunt omnium tonorum desinentiam confundentes, solidam enervantes concinnitatem, ut auribus gratificentur. Sic fit ut eorum musica talis sit, qualem Plato describit in Philebo, quæ videlicet obscuritatem multam habeat, soliditatem paucam. Sed jam tractatum ad singulos tonos conferamus.

§. IV.

*De singulis tonis, eorumque proprietatibus, & effectibus.
Quædam de cantu Gregoriano.*

I. **P**Rimam sedem ordine, & dignitate tenet Dorium. Hic à Platone, & Aristotele cæteris omnibus præ-

Plutarch. lib. de musica.

fertur. Hoc modulo psallebant antiqui profodia multa, & pæana, erotica etiam, & quæ spondæa nominantur. Dux ad benè vivendum existimatur hic modus. Arcades, & Lacedæmones hoc impensius delectabantur, teste (a) Polybio. Virilem, ait (b) Athenæus, præ se fert gravitatem, & magnificentiam, unde veteres eo utebantur ad efformandos adolescentum mores. A (c) Cassiodoro Pudicitia largitor, & castitatis effector dicitur. Hoc (d) Pythagorici summo manè ad intermissa studia se excitabant. A Ptolomæo, qui octotonos (phæris cælestibus convenire docet, luminoso soli comparatur; nam sicut Sol humida exsiccat, noctisque tenebras fugat; ita hic tonus, qui phlegmati dominatur, pigritiam, stuporem, somnum, mæstitiam, & confusionem ex motione phlegmatis proveniente statim expellit. Viris præclaris, magnoque ingenio præditis convenit. Modestus est, hilaris, curiosus, magnificus, sublimis, nihil solum habens, nihil molle, & ad omnes affectus idoneus. Aliquando chorda ejus finalis in mese constituitur, & tunc idem est, ac Hypermixolydius Ptolomæi, & à recentioribus practicis nonus tonus, ab aliis Æolius nuncupatur.

II. Secundo loco Hypodorius, sive subdorius est contrario modo se habens, somnum enim lenem inducit, eoque Pythagorici vespere utebantur ad mitigandas animi curas, & quietem conciliandam. Pigris, mæstis, ac miseris convenit, & ut docet Cassiodorus, animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit. Ab (e) Aristotele magnificus, constans, & gravis dicitur. Æolium à quibusdam, sed falsò, nuncupari docet (f) Scaliger. Lunæ comparatur, quæ infimum tenet locum inter Planetas, rebusque humidis præest: ita hic tonus flebilis, & gravis, cæterisque

a Polyb. lib. 4. b Athen. lib. 14. c Cassiod. lib. de musica. d Ptolom. lib. 3. Harmonic. c. 11. e Aristot. sec. 19. Problem. f Scalig. I. 1. Poëtic. cap. 19.

inferior est usque ad postremam vocem Monochordæ descendens. Verba quæ mœstitiam inducunt, lacrymas movent, liberationem ab angustiis, calumniis, & servitute deprecantur, huic tono attribuuntur. Si definit in mese decimus, & Hypozolius vocatur. De hoc, & cæteris plagalibus hæc scribit (g) Athenæus. Sicut nos subalbum dicimus, quod albo simile est; subdulce, quod accedit ad dulce, quamvis non sit huiusmodi; ita & Hypodorium appellatum fuisse arbitror, quod Dorium valdè non sit.

III. Tertius sequitur, quem Phrygium dicunt. Marti attribuitur, nam furiosus est, & incitativus, iram provocat, pugnas excitat, & votum furoris inflammat. Vehementem, & acutum vocat (h) Clemens Alexandrinus, & ipsa acuminis velocitate vehementius percellit animum. Huic modo carmen congruit anapestum. Fortes habet saltus in sua progressionem, convenitque superbis, iracundis, crudelibus, cholericis, & furiosis. Verba requirit aspera, deque præliis spiritualibus, vel temporalibus pertractantia, & quæ celerius debeant affectus concitare. Hunc autem simul cum Dorico Plato, & Aristoteles præ cæteris commendant: ejus tamen usum adolescentibus interdixerunt, quod eorum affectus nimium citra decorum commoveat. [i] Sarisberiensis hunc modum vituperat tanquam incitantem ad lasciviam, cum potius ad certamina provocet; sed Marti amicam Venerem fabulantur Poëtæ. Entheus à Luciano nuncupatur. De Phrygia harmonia eruditè Læl. Bisciola Hor. subs. tom. 1. lib. 15. cap. 18.

IV. Quartus est Hypophrygius mollis, compunctivus, choleram mulcens, blandus, adulatorius, & attractivus. Mercurio assimilatur, cujus natura cum bonis bona, cum malis pessima est: sic adultores, quibus hic tonus maximè congruit, bonis & malis, sa-

g Athen. lib. 14. h Cl. Alex. lib. 6. Strom. i Sarisb. lib. 1. Pocrat.

ipientibus & insipientibus æqualiter se accommodant. Illis item competit, qui faciles sunt, & teneri, statimque sedari, ac mitigari solent, & in omnem partem converti. Hoc Cretenses, & Lacedæmones à pugna revocabantur. Verba quæ blanditias, admonitiones, deprecationes, deceptiones, & detractiones significant, huic tono sunt assignanda. Dicit (k) Aristoteles quod Hypophrygius animos lymphatis similes reddit, cogitque debacchari. Hæc proprietas quamvis Phrygio propriè conveniat, huic tamen deneganda non est ob affinitatem, quam habet cum suo authento, quem & aliquando imitatur.

V. Quintum occupat locum Lydius. Hic sanguinis dominium obtinet, & Jovi comparatur, qui homines sanguineos, benevolos, mites, & jucundos sua influenza facit. Delectabilis est, choreis & saltationibus idoneus, & cum quadam voluptate resiliens. Nimias curas, ait Cassiodorus, animæque tædia remissione reparat, & oblectatione corroborat: anxios lætificat, revocat desperatos. Verba lætitiæ denotantia, & quæ victoriam, ac triumphum celebrent, hujus toni propria sunt. Quando desinit in trite diezeugmenon undecimus tonus, sive Ionicus, vel etiam Iastius à recentioribus; ejusque plagalis duodecimus, hypoionicus, vel hypoastius nuncupatur. Harmonias Lydias luctuosas esse asserit (l) Plato, sed de hypolydiis, & mixolydiis intelligi debet: Lydia enim simplex, & principalis hilaris est, quare (m) Propertius in campis Elisis Lydia plectra resonare commemorat.

VI. Sextam tenet sedem Hypolydius, qui pius, devotus, humanus, & lacrymabilis est. Veneri attribuitur, cujus influenza homines reddit ad pietatem, amorem, & planctum proclives. Differt ab Hypodorio, quia fletus ab illo causatus ab angustiis, & anxie-

k Aristot. Sec. 19. Problem. l Plato 3. de Rep. m Propert. lib. 4. eleg. 7.

tatibus oritur: hic autem ex devotione, & lætitia, vel ex affectu commiserationis erga proximum procedit. Verba igitur hos affectus inducentia vel explicantia, ei propriè competunt. In hujusmodi compositione advertendum est, ut voces gradatim progrediantur, sintque inter se colligatæ, & coadunatæ.

VII. Septimus Mixolydius est, qui suis modulis duplicem producit effectum, incitat enim ad gaudium, sed statim revocat ad mœstitiam. Dicitur Mixolydius quia cum Lydio communionem habet. Eo in tragædiis utebantur antiqui, nam & melancholiam movet, & partem habet incitationis, ac jucunditatis. Quos Saturnus sua influenza tristes facit, hic tonus concinnitate sua ad quietem incitat, & adducit. Intellectum obtusis acuit, sanctique Spiritus dona designat. Altior est omnibus tonis, perque suaves, & jucundos saltus progreditur: tum terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam indulget. Ex his patet quæ verba huic tono convenient. A Julio Polluce Locrensis appellatur. Hos septem tonos dumtaxat agnoscebant Pythagorici, teste Jacobo (n) Fabro, quod totius universi harmonia septenario numero secundum ipsos comprehendatur.

VIII. Octavum tonum, quem Hypomixolydium & Hyperiaustum vocant, adjecerunt septem præscriptis recentiores, ne Mixolydius suo plagali careret. Firmamento attribuitur varia stellarum figuratione distincto, nam & omni negotio convenit, & immunis est ab omnibus qualitatibus. Super omnes tonos insita quadam dulcedine, & venustate nitescit. Suavis, canorus, atque moratus dicitur, & soliditatem futuræ gloriæ repræsentat. Viris discretis convenit, & qui subtili ingenio profunda speculantur. Verba itaque de rebus altis, & cœlestibus pertractantia ad hunc tonum non incongruè pertinebunt. Dicitur quoque depreca-

n Faber, in fine lib. 4. element. musicalium.

tivus esse, quo propterea utendum erit cum aliquam felicitatem, & gloriam etiam cum lacrymis cupimus obtinere. Habet hic tonus hoc cum primo commune, quod omnia verba, quæ commodè nequeunt reliquis applicari, ad hunc poterunt reduci; est enim aptus ad omnes affectus, & omnium capax.

IX. Cæterum S. Gregorius Magnus cantum planum instituit, qui de plano procedens singulas notas brevis temporis æquali mensura dimetitur. Non enim variarum vocum concordem discordiam, & concinnam per intervallorum distantiam melodiam observavit; sed certos tantum limites, & terminos cujusque toni constituit, certosque vocum transitus, & progressionem secundum naturalem diatonici generis dispositionem. Observat autem (o) Franchinus Sanctum Gregorium in nocturnis Responsorii vehementer, & dissolutè somnolentos ad vigilandum hortari: in Antiphonis planè, atque suaviter sonare: in introitibus quasi voce præconis ad divinum officium evocare: in Alleluia & versibus divino jubilo dulciter gaudere: in tractibus & gradualibus protensè, atque humiliter procedere: in offertoriis, & communionibus quamdam servare mediocritatem. Ut ipse verò cantus supernæ patriæ lætitiā indicet, aliquando sine voce longum edit sonum jubilationis pluribus notis sub una syllaba descriptis, quod maximè fit in hac voce *Alleluia*. Illi enim qui cantant, ait (p) Augustinus, cum cœperint in verbis Canticorum exultare lætitiā, veluti impleti tanta lætitiā, ut eam verbis explicare non possint, avertunt se à syllabis verborum, & eunt in sonum jubilationis. Jubilus sonus quidam est significans cor parturire quod dicere non potest. Et quem decet ista jubilatio, nisi ineffabilem Deum? Ineffabilis enim, quem fari non potes; & si eum fari non potes, & tacere non debes, quid restat nisi ut jubiles? Ut gaudeat

o Franchin. l. 1, c. 8. p. Aug. in Psal. 32. Coro. 1.

cor sine verbis, & immensa latitudo gaudiorum metas non habeat syllabarum. Narrat Joannes (9) Diaconus in vita Magni Gregorii, qualiter Beatissimus Pontifex Cantorum scholam instituerit, & cantum Ecclesiasticum reformarit. Queritur autem Gallos, & Germanos Gregorianis cantibus quædam propria miscuisse: cujus rei hanc reddit rationem. Alpina siquidem corpora vocum suarum tonitruis altifone perstreptentia susceptæ modulationis dulcedinem propriè non resultant: quia bibuli gutturis barbara feritas dum inflexionibus, & repercussionibus mitem nititur edere cantilenam, naturali quodam fragore quasi plaustra per gradus confusè sonantia rigidas voces jactat, sicque audientium animos, quos mulcere debuerat, exasperando magis ac obstrependo conturbat. Refert deinde qualiter Carolus Magnus cantum Ecclesiarum Gallie ad Romanæ dulcedinis præscriptum revocarit, directis in Gallias ea de causa duobus cantoribus à sanctissimo Papa Adriano. Scribit Henricus de Knyghron Canonicus Leycestren. lib. 2. de eventibus Angliæ circa annum 1072. fuisse quemdam ignominiosum Abbatem nomine Thurstinum, qui inter cæteras stultitiæ suæ ineptias Gregorianum cantum in officio aspernatus, Monachos cœpit compellere, ut Villielmi cujusdam Fiscanensis Monachi cantum exererent. Hujus ineptiam in fine præcedentis sæculi quidam imitati cantum quemdam ridiculum expulso Gregoriano introduxerant, non sine maximo Ecclesiasticæ gravitatis detrimento. Sed hæc de cantu dicta sunt satis, jam rectè canendi disciplinam breviter explicare ex sanctis Patribus aggredior.

9 Jo. diacon. lib. 2. cap. 6. & seqq.